

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	156
Land:	Rwanda
Kilde:	Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer 2015-2016
Udgivet:	26. april 2017
Optaget på baggrundsmaterialet:	28. juni 2017

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Rwanda 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Rwanda präglas alltjämt av folkmordet 1994, vilket också påverkar situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Sedan folkmordet är alla uppdelningar och hänvisningar kopplade till befolkningens etnicitet förbjudna och det rwandiska samhällsbygget är baserat på en gemensam nationell identitet och ideologi - ”*Ndi Umunyarwanda*” (”Jag är rwandier”). Kritik mot bristande respekt för de mänskliga rättigheterna besvaras ofta av regeringen med hänvisning till folkmordet och vikten av nationell enighet för att säkerställa att något liknande aldrig kommer att hända igen. Lagstiftning som kriminaliserar folkmordsideologi och så kallad ”divisionism” (som avser uppdelning av folkgrupper) har kritiserats för att användas för att avskräcka från diskussion om politiskt känsliga frågor. Själv censur rapporteras förekomma både i media och civila samhället för att inte riskeras ses som kritisk mot samhällsstrukturen och enighets- och försoningsprocessen. Nationella processer som syftar till att stärka respekten för mänskliga rättigheter i landet fokuserar ofta främst på ekonomiska och sociala rättigheter, där utvecklingen varit positiv, särskilt vad gäller rätten till hälsa och kvinnors och barns rättigheter.

Det politiska landskapet domineras av president Paul Kagame och regeringspartiet *Rwanda Patriotic Front*. Grundlagsbestämmelser om politisk konsensus verkar hämmande på den offentliga politiska debatten och de få oppositionspartier som verkar i landet har liten kapacitet och begränsat utrymme att påverka eller driva opinion. Överlag är utrymmet för opposition

och kritik mot regeringen eller dess beslut mycket begränsat, och det finns brister vad gäller respekten för de medborgerliga och politiska rättigheterna.

Rapporter från såväl internationella som nationella organisationer pekar på inskränkningar i mötes-, förenings- och yttrandefrihet för civilsamhället och media. En lång och komplicerad registreringsprocess för civilsamhällesorganisationer är ytterligare en försvårande faktor. Ett visst utrymme för debatt och kritik i media mot bristfällig implementering av statliga beslut finns, framför allt på lokal nivå och genom debattprogram i radio.

Samtidigt pågår konkreta och ambitiösa nationella processer för att stärka ekonomiska och sociala rättigheter. Rwanda är ett av världens fattigaste länder. Utvecklingen har under många år generellt varit positiv med stadigt minskande andel av befolkningen under fattigdomsnivån. Ett nationellt hälsoförsäkringssystem har varit centralt för den positiva trenden vad gäller förbättrad tillgång till hälso- och sjukvård. Andelen barn i skolan har ökat och Rwanda uppfyllde milleniemålet om 95 procent av barn registrerade i skolan. Regeringen har även ett omfattande fokus på kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter, vilket bland annat avspeglar sig i världens högsta andel kvinnor i parlamentet, samt en nationell kampanj och konkreta åtgärder mot könsbaserat våld.

Rwanda har skrivit under och ratificerat de flesta relevanta internationella och regionala instrument och konventioner avseende mänskliga rättigheter. Rwanda har utfärdat en stående inbjudan till FN:s specialrapportörer att besöka landet.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällstyrning

Grundlagen stadgar maktindelning samt rättsväsendets oberoende. Detta upprätthålls i stor utsträckning. Det har dock förekommit uppgifter om att regeringstjänstemän försökt påverka politiskt känsliga fall. Genom en uppdatering av grundlagen år 2015 utser presidenten domare till Högsta domstolen, vilket tidigare var senatens ansvar. Detta innebär en starkare roll för den exekutiva makten gentemot rättsväsendet.

Rättsväsendet i Rwanda utgörs av formella domstolar på fyra nivåer samt den lokala medlingsmekanismen *Abunzi*. Domstolarna lider av lång

handläggningstid. Väntetiden för att ta upp ett mål i Högsta domstolen var 20 månader år 2015. Verkställande av domar tar också lång tid.

Rwanda har plats 50 av 176 länder i *Transparency International's* index över upplevd korruption år 2016. Förekomsten av korruption anges som relativt låg inom samhällsfunktioner överlag. Ombudsmannainstitutionen har mandat att granska korruption inom statliga myndigheter. Dess granskningar kan leda till att högre tjänstemän ställs inför rätta för korruptionsrelaterade brott. I vissa fall har åtal setts som kopplade till politik eller andra hänsynstaganden. Det politiska systemet präglas av att snabba byten av personer som inte levererar resultat eller där misstankar om korruption eller ineffektivitet finns. Det är således det politiska systemet snarare än rättsväsendet som hanterar korruptionsmisstankar när dessa finns på hög politisk nivå.

Rwanda rankades i 60:e percentilen av 100 i Världsbankens *Rule of Law*-index för 2015, vilket är ett medelgott värde som anger en relativt hög grad av förtroende för statsmakten och dess kapacitet.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Rwandas grundlag föreskriver lika politiska rättigheter för alla medborgare, såsom rätten att rösta, ställa upp i allmänna val och att gå med i politiska organisationer. Domare, åklagare, militärer, polis eller tjänstemän inom den nationella säkerhetstjänsten är enligt grundlagen emellertid förbjudna från att vara medlemmar i politiska organisationer. Politiska organisationer grundad på etnicitet, klantillhörighet, kön, region eller religion är förbjudet enligt lag.

Grundlagen stadgar ett flerpartisystem. Elva partier finns registrerade och är del av ett forum för politiska partier (*National Consultative Forum of Political Organizations*) som ska verka för att nå konsensus bland partierna. Av dessa elva partier står endast ett parti utanför parlamentet, *Democratic Green Party of Rwanda*. Internationella observatörer, exempelvis FN:s specialrapportör för mötes- och föreningsfrihet Maina Kiai, har kommenterat att en besvärlig registreringsprocess för partier begränsar politisk opposition. Registrerade och icke-registrerade oppositionspartier har också rapporterat om fall av trakasserier och svårigheter att driva kampanjarbete och verka utan inskränkningar. Grundlagens stadgar om nationell enighet verkar allmänt hämmande på politisk pluralism och öppen debatt.

Parlamentet består av underhus och senat. Val till underhuset hålls vart femte år. Det senaste valet ägde rum år 2013. Underhuset består av 80 parlamentariker, varav 53 väljs i direkta val. Övriga representerar särskilda grupper och väljs i särskild ordning. För kvinnor är 24 platser reserverade, för unga två platser och för personer med funktionsnedsättning en plats. Av underhusets ledamöter är 64 procent av kvinnor, vilken är den högsta andelen kvinnliga parlamentariker i världen. Regeringspartiet *Rwanda Patriotic Front* (RPF) i koalition med fyra mindre partier, har absolut majoritet i underhuset med 41 platser. Senaten består av 26 senatorer, där tolv väljs i indirekta val, åtta utses av presidenten, bland annat för att garantera representation av historiskt marginaliserade grupper såsom den etniska minoriteten twa, fyra utses av forumet för politiska partier och två väljs av universiteten. Av senatorerna är 38 procent kvinnor. Representationen av kvinnor är mycket lägre på lokal nivå. Endast 19 procent av borgmästare är kvinnor. Av ministrarna i regeringen är 45 procent kvinnor.

Det senaste presidentvalet hölls i augusti 2010. Den sittande presidenten Paul Kagame vann valet med 93 procent. Hans innevarande mandatperiod sträcker sig till augusti 2017.

Grundlagen och lagar skapar ett ramverk för maktbalans, som bland annat stadgar att presidenten och talmannen för underhuset inte får tillhöra samma parti och att regeringen är ansvarig inför parlamentet och presidenten. Grundlagen stipulerar även att ett parti som håller majoriteten av underhusets platser inte får ha mer än 50 procent av regeringsposterna. RPF delar därför formellt regeringsmakten med mindre politiska partier, som bland annat innehar premiärministerposten. RPF och den sittande presidenten Paul Kagame dominerar dock politiken och styrningen av landet. En rapport från *Freedom House* om Rwanda 2016 kommenterade att parlamentet generellt inte verkar som en oberoende institution. Rwanda hade ett medelvärde i demokrativertyget V-dems index för parlamentarisk kontroll över den exekutiva makten för år 2014.

I december 2015 genomfördes en folkomröstning som syftade till att uppdatera grundlagen från 2003. En av huvudfrågorna gällde revidering av mandatperioder för presidentposten, från dåvarande två perioder om sju år. Med den reviderade grundlagen ändrades detta till två mandatperioder om fem år, med tillägget att den sittande presidenten nu har möjlighet att kandidera för ett övergångsmandat om sju år och därefter upp till ytterligare två femårsperioder. Enligt den nationella valkommissionen var

valdeltagandet 98 procent, varav 98 procent röstade för denna ändring. Processen kritiserades av bland annat EU och USA för att ha varit ensidig och inte ha tillåtit kampanj från oppositionspartier.

Afrikanska Unionen, EU och internationella och nationella organisationer har genomfört valobservationer de senaste parlaments- och presidentvalen. Valen bedömdes allmänt som lugnt genomförda och utan rapporter om valfusk. Dock riktades kritik mot bristande transparens under rösträkningen och begränsat utrymme för opposition att driva kampanjarbete och presentera kandidater.

Det civila samhällets utrymme

Internationella organisationer rapporterar om bristande utrymme för det civila samhället i Rwanda samt organisationernas relativa brist på kapacitet. Grundlagen stadgar att föreningsfrihet ska finnas, men civilsamhällesorganisationer måste registrera sig hos den nationella myndigheten *Rwanda Governance Board* för att kunna verka i landet. Registreringsprocessen har kritiserats av nationella och internationella organisationer som lång och komplicerad. Registrering för internationella organisationer medges för högst fem år i taget och endast för den tidsperiod för vilken organisationen kan uppvisa finansiering. Detta begränsar ofta registreringen till kortare perioder.

Det råder misstänksamhet mellan regeringen och det civila samhället, vilket leder till själv censur från civilsamhällesorganisationer för att inte uppfattas som regeringskritiska. Kritiska kommentarer kan riskera att tolkas som ideologisk kritik mot regeringens enighetspolitik och försoningsprocess efter folkmordet 1994.

Nationella civilsamhällesorganisationer som arbetar med frågor som rör de mänskliga rättigheterna är få och relativt svaga. De har rapporterat om svårigheter att få eller förnya registrering samt om avlyssning och infiltrering av säkerhetstjänsten. Ett flertal nationella civilsamhällesorganisationer som publicerade rapporter inför Rwandas granskning i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) år 2015 rapporterade om hot om häktning eller åtal med anledning av dessa rapporter. Det förekom också förhör hos polis eller säkerhetstjänst om innehåll som ansågs vara kritiskt mot den politiska ledningen.

Regeringen kritiserar regelbundet internationella organisationer såsom *Human Rights Watch*, *Amnesty International*, *Freedom House* och Reportrar utan gränser för att vara partiska och för att publicera felaktiga uppgifter.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Rwandas fängelser var under en lång period överbelagda, främst på grund av det höga antalet personer dömda för folkmordsbrott. Dessa utgör fortfarande majoriteten av alla fängslade, både bland kvinnor och bland män. Ett antal större frisläppanden från år 2003 och framåt, senast år 2015, har minskat överbeläggningen. Enligt den nationella kriminalvårdsmyndigheten *Rwanda Correctional Service* satt 54 279 personer fängslade år 2015, strax under den totala kapaciteten i nationella fängelser om 56 782. Över de senaste tio åren har förhållandena gradvis förbättrats. Kvinnor och män hålls nu i separata avdelningar och etablering av separata fängelser för kvinnor och män har också påbörjats. Minderåriga avtjänar straff i separata anstalter. Ett mindre antal barn är med sina mödrar i fängelser. Livstidsdomar i isoleringscell är tillåtna, något som har kritiserats av människorättsorganisationer.

Utöver officiella arresterings- och förvarslokaler finns det även ett okänt antal inofficiella förvarslokaler som används av polis och militär. De uppges främst användas vid förvar av individer som misstänks för mer politiskt kopplade brott. Förhållanden i dessa inofficiella förvarslokaler är mer svåröverskådliga, men internationella organisationer rapporterar om dålig tillgång till mat, bristande sanitära anläggningar och överbeläggning. Internationella organisationer som Internationella rödakorskommittéen (ICRC) har tillgång till fängelser för inspektion, men begränsad tillgång till inofficiella arrestlokaler. Husarrest förekommer i vissa fall för högre civila eller militära tjänstemän.

Tortyr är förbjudet enligt grundlagen och särskild lagstiftning. Internationella organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter får ibland ta emot uppgifter om tortyr eller annan omänsklig behandling av polis, militär eller den nationella säkerhetstjänsten. *Human Rights Watch* rapporterade i mars 2015 att häktade hålls i militära förvarslokaler utan möjlighet att kontakta familj eller advokat, och att vissa häktade torterades. Det finns rapporter från civilsamhällesorganisationer om påtvingade försvinnanden och utomrättsliga

avrättningar, som enligt uppgifter ska ha skett i samband med gripanden eller under häktning.

Människohandel förekommer, främst inom landet för sexuella ändamål och tvångsarbete inom jordbruket. Rwanda har initierat program för att stävja både nationell och internationell människohandel, då Rwanda i viss mån används även som ett transitland. Amerikanska utrikesdepartementets rapport om människohandel för 2016 betecknar Rwanda som ett land som inte helt uppfyller minimistandard för att motverka människohandel, men att regeringen aktivt arbetar för att nå dit.

Dödsstraff

Dödstraffet avskaffades i Rwanda 2007. Utdömda dödsstraff omvandlades då till livstid i fängelse. Inga dödsstraff har verkställts sedan 1998.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden förekommer. *Human Rights Watch* (HRW) rapporterade 2015 att det förekom att hemlösa personer, gatuförsäljare, prostituerade och andra marginaliserade personer avlägsnades från gatan och fördes av polisen till ett förvaringscenter i Kigali. Dessa center är del av regeringens uttalade mål att hemlösa och andra utsatta individer ska ges så kallad rehabilitering, bland annat för att ha större chans att få arbete. Utomstående tillåts generellt inte tillträde. Dessa frihetsberövanden har mycket sällan lett till att något formellt åtal för brott. Enligt HRW kan de hållas internerade i arrestlokalen från ett par dagar upp till flera månader. I en uppföljningsrapport från 2016 kommenterade HRW att även minderåriga gatubarn förts till liknande förvaringslokaler runt om landet utanför Kigali.

Regeringstjänstemän måste söka om tillstånd från premiärministern eller presidenten för att få lämna landet för både privat- och tjänsteresor.

Rättssäkerhet

Rättegångar i Rwanda är enligt lag offentliga. De åtalade anses vara oskyldiga tills skuld är bevisad och har rätt till ett juridiskt ombud. Majoriteten av de åtalade har dock inte råd att betala för juridiskt ombud och ersättning från staten utgår endast för minderåriga. Åtalade som faller inom den lägsta inkomst kategorin ges viss rättshjälp av det rwandiska advokatsamfundet och civilsamhällesorganisationer. Avgifterna för att ta ett mål till domstol höjdes markant år 2014, från 2 500 RWF till 25 000 RWF (ca 28 SEK respektive

280 SEK) vilket enligt nationella civilsamhällesorganisationer försvårade tillgång till rättsväsendet för utsatta grupper. Straffbarhetsåldern är 14 år.

Det finns ett militärt domstolssystem. Endast brott som begås av militär personal ska prövas där. Dock förekom fall under 2015 och 2016 där pensionerad militär personal prövades av en militär domstol.

Grundlagen stadgar en lokal medlingsmekanism, *Abunzi*, som en första mer tillgänglig instans för att hantera mindre, civila tvistemål. *Abunzi* utgörs av lekmannadomare och har kritiserats för att ha nära länkar till politiska beslutsfattare på lokal nivå samt för bristande uppföljning av överenskommelser. Kvinnor använder *Abunzi* i stor utsträckning. Lokala undersökningar pekar på ett motstånd att meddela beslut till fördel för en kvinna.

Straffrihet

Rwanda får fortfarande kritik från internationella människorättsorganisationer för att enbart ett fåtal personer från de nationella militära styrkorna som har ställts inför rätta för brott mot civilbefolkningen i efterspelet till folkmordet 1994. Kritik riktas i detta sammanhang även mot den stränga lagstiftning mot ”divisionism”, med hänvisning till att denna begränsar möjligheten att ta upp frågor om brott som påstås ha begåtts av regeringsstyrkor.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Grundlagen stadgar yttrande- och pressfrihet, dock med ospecificerad begränsning för allmän ordning och moral samt ytterligare förutsättningar i lag. Dessa särskilda lagar inkluderar förbud mot så kallad ”divisionism”, vilket inkluderar förnekelse av folkmordet 1994, folkmordsideologi, spridning av falsk information för att driva uppror eller skapa en fientlig opinion mot den rwandiska staten. Den anti-divisionistiska lagstiftningen som skapades efter folkmordet 1994 innebär förbud mot etnisk, regional och rasdiskriminering samt all annan form av propaganda som särskiljer, segregerar och delar upp olika befolkningsgrupper. Denna lagstiftning har kritiserats av internationella människorättsorganisationer för att begränsa yttrandefriheten och för att den används för att avskräcka befolkningen i stort från att uttrycka åsikter som skulle kunna tolkas som divisionistiska.

Det finns 53 registrerade tidningar eller andra publikationer som publiceras på engelska, franska och kinyarwanda. Radio är det viktigaste mediet som når

störst antal människor, även på landsbygden. Internationella radiokanaler sänder även på kinyarwanda. Debatter på radio och TV har förekommit, både om specifika ämnen och inför folkomröstningen om grundlagsändringar. Olika sidor gavs viss möjlighet att uttrycka sina åsikter.

Den nationella tillsynsmyndigheten *Rwanda Utilities Regulatory Agency* avbröt sändningarna från BBC Radio Kinyarwanda i juni 2015, efter att BBC i brittisk TV under hösten 2014 sänt dokumentären ”*Rwanda’s Untold Story*”. En rwandisk undersökningskommission menade att den lokala BBC-stationen hade medverkat till folkmordsförnekelse då dokumentären bland annat ifrågasatte uppgifter kring antalet tutsi respektive hutu som dog i folkmordet.

Journalister har rapporterat att regeringstjänstemän har ifrågasatt, hotat och i ett mindre antal fall frihetsberövat journalister som har publicerat kritiska kommentarer om presidenten eller regeringen. Den dåvarande ordföranden för journalisternas interna etikorgan (*Rwanda Media Commission*) flydde landet i maj 2015 efter påstådda hot från regeringstjänstemän. Under perioder blockerade regeringen åtkomst inom landet till regeringskritiska hemsidor, flertalet av dessa publicerade av rwandier i exil. Mediesektorn har också präglats av självcensur och till viss del låg kapacitet.

Rwanda ligger på plats 161 av 180 i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex år 2016. *Freedom House* klassade Rwanda som ”*not free*” i sin årsrapport från 2016 och pekade på en nedåtgående trend med ökande begränsningar för politiska rättigheter och yttrandefrihet i Rwanda.

Mötes- och föreningsfrihet

Grundlagen stadgar mötes- och föreningsfrihet, dock med inskränkningar bland annat i form av registreringskrav och krav på begäran om tillstånd för konstituerande möte i förväg. Demonstrationer är formellt sett tillåtna efter begäran om tillstånd minst sex dagar i förväg. Tillstånd kan nekas på grund av hot mot allmän säkerhet, allmänt lugn eller allmän hälsa. Demonstrationer äger mycket sällan rum. De som genomförs är ofta organiserade av regeringen. Lagstiftningen kritiserades av FN:s specialrapportör för mötes- och föreningsfrihet Maina Kiai i hans rapport från år 2014. Regeringen har inte följt upp hans rekommendationer vad gäller rätten till mötesfrihet.

Arbetsrättslagstiftningen stadgar rätten att ansluta sig till fackförbund och genomföra strejker med ett antal begränsningar. Vissa högre tjänstemän

inom offentlig sektor samt polis och militär i stort är undantagna denna rätt. Enligt amerikanska utrikesdepartementets rapport om mänskliga rättigheter i Rwanda för år 2015 har påtryckningar förekommit från regeringen på mindre fackförbund att ombilda sig som civilsamhällesorganisationer, vilket skulle minska den juridiska förhandlingsmöjligheten för fackförbundet ifråga.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet är lagstadgad och respekteras i stor utsträckning. Den stora majoriteten av befolkningen är katoliker, protestanter eller frireligiöst kristna. En minoritet är muslimer.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Rwanda har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner.

Större delen av befolkningen är verksam inom den informella sektorn, vilket inkluderar jordbruk helt eller delvis för självförsörjning. Detta gör statistik om arbetslöshet svår att sammanställa och skillnaderna mellan olika undersökningar kan vara stora. Enligt den nationella statistikmyndigheten var arbetslösheten 13,6 procent i februari 2016. För den formella sektorn är lagstadgad arbetsvecka 45 timmar/vecka, med 18-21 dagars betald ledighet per år. Lagstadgad minimilön skiljer sig åt mellan olika sektorer och det är osäkert i vilken utsträckning den tillämpas. Arbetsrätten ska tillämpas lika för rwandiska medborgare och utländsk arbetskraft. Den majoritet som arbetar i den informella sektorn saknar regler och skydd. Enligt den nationella statistikmyndighetens rapport från år 2016 är löneskillnaden mellan kvinnor och män 33,7 procent.

Regeringen är landets största arbetsgivare och det finns få större industrier eller andra formella arbetsplatser. Diskussion kring företags ansvar för rättighetsfrågor är mycket begränsad. Expropriering av bostäder i Kigali och i landet i stort för kommersiella byggnadsprojekt har kritiserats av civilsamhällesorganisationer för att inte tillgodose den lagstadgade rätten till överklagan, adekvat kompensation eller lämplig annan bosättning.

Tvångsarbete är förbjudet. Fångar arbetar dock ofta under del av sin fängelsestid inom jordbruks- eller vägarbete. Barnarbete är förbjudet, men många barn arbetar såväl inom hushållen som i jordbruket.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Generellt är trenden stadigt positiv vad gäller allmän hälsa för befolkningen och regeringen arbetar aktivt för att förbättra såväl tillgång som kvalitet på hälso- och sjukvård. Alla delar av befolkningen ska ha samma tillgång till grundläggande hälsovård. Det nationella hälsoförsäkringssystemet (*Mutuelle de Santé*) har förbättrat tillgången till sjukvård för de grupper som lever i störst fattigdom, för vilka regeringen ersätter årsavgiften. Trots detta är faktisk tillgång till vård inte jämlik. Statistik från det nationella hälsoministeriet från 2013 visar på att det finns en läkare per 16 000 invånare i Rwanda, vilket drabbar utsatta grupper på landsbygden där invånare ofta har ett par timmar till fots till närmsta hälsocenter.

Förväntad medellivslängd enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är 71 år för kvinnor och 61 år för män. Spädbarnsdödligheten för barn under fem år har enligt statistik från Världsbanken minskat drastiskt från 64,1 av 1 000 barn år 2010 till 41,7 av 1 000 barn år 2015. Mödradödligheten har också minskat, från 381 per 100 000 födselar år 2010 till 290 per 100 000 födselar år 2015. Observatörer pekar ofta på det nationella hälsoförsäkringssystemet som centralt för denna positiva trend. Förekomsten av hiv är cirka tre procent.

Sex- och samlevnadsundervisning är del av den nationella läroplanen för motsvarande mellan- och högstadiet. Tillgång till preventivmedel är god överlag nationellt och tillhandahålls av hälsocenter. Abort är enligt lag endast tillåten under specifika omständigheter som våldtäkt, tvångsäktenskap, incest och vid fara för moderns eller fostrets liv. För att genomgå abort under dessa omständigheter krävs godkännande från två läkare och en domstolsorder. Mycket få fall når till domstol och en långsam process har i flera tidigare fall inneburit att barnet har fötts innan domstolen medgett att abort är möjlig. Inom en allmän översyn av den nationella brottsbalken som inleddes år 2015 utreds nu möjligheten att frångå kravet på domstolsorder innan abort kan utföras, dock med kravet att en domstol bekräftar aborten som rättsenlig i efterhand eller annars dömer modern till fängelse.

Rätten till utbildning

Den grundläggande tolvåriga skolgången är obligatorisk och utan direkta skolavgifter. Kostnader för skolböcker, pennor, skoluniform, avgifter till lärare och provavgifter tillkommer dock, vilket drabbar familjer som är marginaliserade, som lever i fattigdom samt minoritetsgrupper hårt. Barn från dessa grupper hoppar ofta av skolan i tidiga tonåren för att istället arbeta. Rwanda uppfyllde millenniemålet om 95 procent av barn registrerade i skolan. Andelen som slutför sexårig grundskola är nästan 58 procent. Flickor är underrepresenterade i övre grundskola, motsvarande högstadium och gymnasium, till stor del på grund av en könsstereotyp syn på kvinnans roll. Läskunnigheten är 85 procent i ålderskategorin 15-19 år och 68 procent för befolkningen i stort. Även här är minoritetsgruppen twa särskilt utsatt, med endast cirka 23 procent läskunniga.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Rwanda är ett av världens fattigaste länder. År 2015 hade Rwanda plats 163 av 188 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling, vilket innebär en svag men stadig förbättring över de senaste 20 åren. Andelen av befolkningen som lever under fattigdomsgränsen har också minskat, från 68 procent år 2005 till drygt 60 procent år 2013 enligt Världsbanken. Det råder fortsatt höga nivåer av ekonomisk ojämlikhet. Fattigdomen är fortfarande markant högre på landsbygden jämfört med städerna. Enligt den senaste nationella undersökningen från 2014 lever cirka 20 procent av Kigalis befolkning under den nationella fattigdomsgränsen, vilket är att jämföra med cirka 62 procent i det fattigaste distriktet på landsbygden. Regeringen driver fattigdomsreducerande program med visst fokus på kvinnor och unga. Det finns inte specifika program för minoritetsgruppen twa.

Rwandas befolkning har växt med cirka tre procent per år under de senaste fem åren, vilket skapat ytterligare tryck på tillgång till bostäder och land. Stadsplaneringen inkluderar inte bostäder för låginkomstgrupper i den utsträckning som krävs, vilket har lett till byggandet av icke-godkända bostäder av sämre standard och med sämre motståndskraft mot naturkatastrofer. I flera fall har dessa bosättningar tvångsexproprierats med hänvisning till allmän säkerhet, dock med otillräcklig ersättning eller annan bosättning.

Undernäring förekommer i alla delar av landet. FN:s livsmedelsprogram (WFP) uppskattar att runt 37 procent av alla barn under fem år i någon grad

är drabbade av kronisk undernäring och kortväxthet. Detta drabbar marginaliserade och fattiga hushåll på landsbygden i större omfattning.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Rwanda arbetar aktivt för att stärka kvinnors ställning, vilket bland annat visar sig i särskilt vikta platser för kvinnor i parlamentets underhus och lagstiftning om viss andel kvinnliga tjänstemän inom olika kommittéer eller organisationer. Kvinnor är dock fortfarande underrepresenterade i näringslivet samt på lokalpolitisk nivå. Kvinnor har samma rättsliga status som män inom familjelagstiftning, arbetsrätt och arvsrätt. Enligt undersökningar av nationella civilsamhällesorganisationer upplever kvinnor dock ofta svårigheter till exempel i att driva mål om land eller arvsrätt, till stor del på grund av en könsstereotyp syn på kvinnans roll.

Nationell lagstiftning kriminaliserar våldtäkt inklusive inom äktenskapet, med straffskala från minimum två månaders fängelse för våldtäkt inom äktenskapet till livstids fängelse för våldtäkt med försvårande omständigheter. Våldtäkt ska tas upp med prioritet i domstolarna. Enligt statistik från den nationella åklagarmyndigheten rapporterades 325 våldtäktsfall till polisen år 2014. Av dessa ledde 140 fall till åtal, varav 118 gavs fällande dom. Våld i hemmet mot kvinnor är vanligt förekommande. Nationell lagstiftning kriminaliserar hot, trakasserier och misshandel inom äktenskapet. Antalet fall som tas till domstol är dock relativt lågt. Enligt en rapport från år 2015 från nationella civilsamhällesorganisationer rapporterade 48 procent av de kvinnor som tillfrågades att de minst en gång hade upplevt fysiskt eller sexuellt våld inom hemmet. Särskilda polisenheter har etablerats samt så kallade ”one-stop centres” för könsbaserat våld, inklusive våld och övergrepp mot barn, runt om i landet för att minska mörkertalet och för att fler fall ska tas till domstol.

Rwanda har ratificerat Maputo-protokollet till Afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter som förbjuder all form av kvinnlig könsstympning och det förekommer inga rapporter om att könsstympning äger rum i Rwanda.

Barnets rättigheter

Barnaga är inte kriminaliserat, dock är det förbjudet med stränga eller förödmande straff för barn. Rapporter om barnmisshandel inom hem

och skola är vanliga. Statistik över hur många barnmisshandelsmål som tas upp i domstol finns inte tillgänglig. Lagstiftningen kriminaliserar sexuella övergrepp mot barn under 18 år, med stränga straff. Könssstympling av barn faller inom detta. Inom den nationella kampanjen mot könsbaserat våld ingår också våld och övergrepp mot barn.

Gatubarn förekommer. *Human Rights Watch* rapporterade 2016 att minderåriga gatubarn förs till särskilda förvaringscenter runt om landet av polis. Utnyttjande av barn som arbetskraft är relativt vanligt, främst inom jordbruket eller hushållsarbete.

Minimiålder för värvning till Rwandas nationella väpnade styrkor är 18 år och inga uppgifter finns om barnsoldater i den nationella militären. Enligt rapporter från FN:s expertgrupp för Demokratiska republiken Kongo har ett litet antal burundiska minderåriga rekryterats från flyktingläger i Rwanda till väpnade grupper i Demokratiska republiken Kongo och Burundi år 2015.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Vid tiden för folkmordet i Rwanda 1994 klassades den rwandiska befolkningen i tre etniska grupper: hutu, tutsi och twa. Sedan 1930-talet angavs etnisk tillhörighet till någon av dessa tre grupper i medborgarnas identitetskort. Denna uppdelning anses av forskare vara artificiell. Det fanns inga språkliga eller religiösa skillnader och uppdelningen baserades till stor del på bedömningar av ekonomiska förhållanden, arbetssituation eller klasstillhörighet, liksom vissa stereotypa utseendemallar.

Efter folkmordet förbjöd den rwandiska regeringen alla hänvisningar till etnicitet, inklusive kvotering till utbildning och arbete utifrån etnisk bakgrund. Nationella kampanjer betonar istället den nationella identiteten, såsom *Ndi Umunyarwanda* ("Jag är rwandier") som startades 2014. Etnisk tillhörighet registreras eller diskuteras inte heller officiellt. Rwandier är dock vanligtvis medvetna om andras bakgrund eller etniska tillhörighet. Kritik har riktats mot regeringen för att nuvarande linje om nationell identitet förtrycker minoriteters rättigheter, särskilt minoriteten twa.

Minoritetsgruppen twa, uppskattad till cirka 34 000 personer, saknar ställning som etnisk grupp utan faller in under grundlagens bestämmelser om "historiskt utsatta grupper" ("*historically marginalised groups*"). Grupper som driver påverkansarbete eller stöd för twa specifikt erkänns inte, eftersom

regeringen inte erkänner några organisationer som baseras eller fokuserar på etnicitet i Rwanda. Regeringen har dock erkänt de nationella organisationerna COPORWA och HCDO, som formellt fokuserar på personer som ägnar sig åt krukstillverkning; ett område som många twa traditionellt verkar inom då de mycket sällan äger land. Twa har generellt mer begränsad tillgång till sjukvård och utbildning än andra grupper i Rwanda. Av de åtta senatorer som presidenten utser ska en senator garantera representation av historiskt marginaliserade grupper. Den posten är för närvarande tillsatt med en person med twa-bakgrund.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexualitet eller samkönat sexuellt umgänge är inte förbjudet enligt lag. Grundlagen erkänner inte samkönade äktenskap. Regeringsrepresentanter har uttryckt stöd för hbtq-personers rättigheter. Hbtq är dock inte kulturellt accepterat och diskuteras vanligtvis inte offentligt. Hbtq-organisationer har rapporterat om fall av trakasserier, dock inte om fysiskt våld.

Flyktingars och migranternas rättigheter

I juni 2016 fanns 153 400 registrerade flyktingar i Rwanda, varav cirka 74 000 från Demokratiska republiken Kongo och 79 000 från Burundi. Ytterligare cirka 8 800 var registrerade som asylsökande. Den rwandiska regeringen samarbetar med FN:s högkommissariat för flyktingar (UNHCR).

UNHCR uppskattar att det fortfarande finns cirka 280 000 rwandiska flyktingar, de flesta i grannländer eller i regionen. Rwandier som flydde mellan 1959 och 1998 har sedan 30 juni 2013 inte längre flyktingstatus. Den rwandiska regeringen samarbetar med UNHCR om återvändandeprocessen.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Särskild lagstiftning förbjuder diskriminering mot personer med funktionsnedsättning samt föreskriver åtgärder för tillgänglighet till offentliga byggnader, särskild assistans vid nationella prov och viss hälsovård. Diskrimineringsmål i domstol är ovanligt. Tillgänglighet är fortfarande ett problem runtom i landet. Nationella organisationer som verkar för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har kritiserat regeringen för att det inte finns teckentolkare i någon domstol.

Traditionellt har funktionsnedsättningar setts som resultatet av en förbannelse eller ett straff, vilket kan leda till sociala svårigheter för hela

familjen och att personen med funktionsnedsättning ofta hållits gömd. Även idag innebär en funktionsnedsättning ofta social isolering, då mycket få skolor har möjlighet att anpassa undervisningen eller tillhandahålla särskilt stöd. Ett litet antal särskilda skolor för elever med funktionsnedsättning har etablerats de senaste åren, främst med fokus på syn- och hörselnedsättning.

En plats i parlamentets underhus är vikt åt en person med funktionsnedsättning. Den personen utses av det nationella rådet för personer med funktionsnedsättning i samband med parlamentsvalet.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1975. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats men det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 2008.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1975. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1975.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1981. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2008.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 2008. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2015.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1991. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2008.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 1980.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the*

International Criminal Court (ICC) har inte ratificerats.

Regionala instrument

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, *African Charter on Human and Peoples Rights (ACHPR)*, ratificerades år 1983
Tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter ratificerades år 2004.

Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd, *African Charter on the Rights and Welfare of the Child, (ACRWC)*, ratificerades år 2001.

Rwanda har utfärdat en stående inbjudan till FN:s specialrapportörer.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer:

Främjandet av demokrati och mänskliga rättigheter är en viktig del av det svenska utvecklingssamarbetet i Rwanda och en central fråga i den regelbundna politiska dialogen med den rwandiska regeringen. Sverige arbetar för att främja och skydda mänskliga rättigheter främst genom kapacitetsutveckling av och stöd till olika delar av det civila samhället, bland annat mediaorganisationer och organisationer som arbetar med frågor som sexuella rättigheter, anti-korruption och rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

EU har specifikt fokus på samhällsstyrning, civilsamhället och mänskliga rättigheter inom sin landsstrategi.

Det finns tolv FN-organ närvarande i landet, bland annat Internationella arbetsorganisationen (ILO), UN Women, FN:s befolkningsprogram (UNFPA) och UNICEF. Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) finns också på plats och verkar för att samordna FN:s arbete inom mänskliga rättigheter i Rwanda.

I den senaste granskningen av Rwanda i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) gav Sverige bland annat rekommendationer om att garantera rättssäkerhet och genomföra utredningar om fall av påstådda godtyckliga frihetsberövanden, att fortsätta att genomföra lagen om förebyggande och bestraffning av könsbaserat våld, att eliminera hinder som förhindrar kvinnor från att komma åt säkra och lagliga aborter samt att

säkerställa en gynnsam och säker miljö för alla som utövar eller försöker utöva sina rättigheter till föreningsfrihet.